

ГАЛЕВ Гале¹

ПРАВДАТА И СПРАВЕДЛИВОСТА КАКО ВРЕДНОСНИ ПРИНЦИПИ НА ПРАВОТО

Апстракт:Предмет на овој труд, пред сè, е правдата како вредносен принципи на правото, но и на справедливоста како нејзинконкретизиран вид. Поаѓајќи од вака определениот предмет акцентот во него и е ставен на принципот на правдата, третиран од претставниците на натуралистичката теорија, како критериум за определување на правноста на општествените односи и нормите со кои тие се уредени. Како пандан на ова во трудот е изнесено и гледиштето на претставниците на легалистичката, односно нормативистичката теорија на правото. Според нив правдата, но и справедливоста како нејзин конкретизиран вид или пошироко природното право како вредносни категории се без било каво влијание врз правноста на општествените односи и врз нормите на позитивното право. Наспроти нив, според натуралистите правдата не само што е вредносен критериум, туку без неа неможе и да се зборува за правото. Авторот на овој труд го споделува своето мислење токму со ваквото гледање на правдата. Тоа според него е и најприфатливото гледиште за категориите правда и справедливост. Имајќи ја предвид тесната интеракциска поврзаност и условеност на правото визави правдата и справедливоста тој, сакајќи ова што појасно да го изрази, нив во трудот ги гледа како „нераздвоиво правно тројство“, исто како што во христијанското верување се *отецот, синот и светиот дух*, како „*свето тројство*.“

Клучни зборови: *право, правда, справедливост, правна вредност*

GALEV Gale

THE JUSTICE AND THE EQUITY AS ETHICAL PRINCIPLES OF THE LAW

Abstract: The main theme of this article is justice as pivotal principle of law, as well as equity considered as materialization of the justice. The principle

---

¹) Редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“, при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје и визитинг професор на Правниот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

of justice is emphasized from the point of view of the naturalistic theory of law, as criteria for determining the legality of social relations and the norms. Conversely to the naturalistic theory, article reveals the legalistic, as well as normativistic theory of law. The proponents of the latter consider the categories of justice and equity that do not have any relevant effect on the legality of the social relations and so forth on the norms of the positive law. On the other hand, the proponents of the naturalistic theory attach importance to the assertion that justice is pivotal criteria and crucial element of the law. The author of the article maintains and advocates the naturalistic theory considering the justice and equity. Reflecting on the close interaction and conditionality of the law *vis-à-vis* justice and equity, the author clarifies the point of view that law, justice and equity are to be perceived as “*inseparable legal trinity*”, analogous to the Christian belief of “*father, son and holy spirit*”, as holy trinity.

Key words: *law, justice, equity, ethical principles*

I

Правдата, справедливоста, но и правото длабоко досегаат во човековата историја. Општо е познато дека тие во својот историски од, на еден или на друг начин, повеќе или помалку, кон себе го имаат свртено вниманието како на *правната, така и на социолошката и филозофска мисла*. Притоа, за нас, во случајов од посебно значење е тоа каков бил и каков е ставот на правната наука во однос на правдата и справедливоста како нејзин конкретизиран вид. Тоа едно, и второ, какво е нејзиното влијание врз правото и посебно врз неговото поимно определување. Кога сме кон ова, треба веднаш да нагласиме дека правната наука во однос на поставеното прашање има изградено не еден туку повеќе ставови. Во продолжение ќе изложиме некои од нив.

II

• **Еден од најстарите ставови присутен во правната доктрина е оној кој принципот на правда го земеме како критериум за определување на правноста, или поинаку речено, на правната природа на општествените односи и нормите со кои тие односи се уредени.** Ова практично значи дека наведените овде позитивни правни норми, со оглед на тоа што својата правна сила ја изведуваат од правдата, правно стануваат важечки и обврзуваат само ако се во согласност со важечкиот принцип на правда. Во таа смисла и ќе сретнеме во правната теорија дека: „*Нормата на позитивното право, поставена и наметната од световната власт, претставува вистинско право само ако остварува правда: а тоа значи дека нема да има обележје на правност ако се противи на природното право.*“² На линија на ова гледање е и следново: „*Ако*

---

²⁾ *Guidi, La Legge inguista, Roma, 1948*

*општественото тело или неговите органи прокламираат прописи кои се спротивставуваат на наредбите на природното или божјото право тогаш нема повеќе ниту правда ниту правила ниту правен поредок...*³“ Наведените примериседоказ за тоа дека, во случајов, правдата се појавува како *вредносноскритериум за правноста*, а оттука и за обврзноста на позитивното право⁴. Тие, покрај ова, укажуваат и на тоа дека принципот на правда, всушност е изедначен со поимот „*природно право*“⁵, земено како нешто што објективно постои надвор од волјата на доносителот на позитивната норма (законодавецот)⁶. Во таков случај разбирливо е што основот на правдата, а со тоа и на природното право во правната теорија се бара на друга страна. Така, според една група автори, тој се наоѓа во *божијата волја* односно во *божанскиот ум*, според втора група на автори, основот на правдата се наоѓа во *биолошко-општествената егзистенција на човекот поврзана и со неговиот разум* и според трети, исклучива основа на правдата е *човечкиот разум*⁷. Сè на сè начинот на кој се сфаќа правдата во напред изнесените гледања укажува на тоа дека таа хиерархиски секогаш доаѓа пред позитивното право и е над тоа право и оттука независно од него.

---

³) Darbellau J. , La regle juridique, St. Maurice, 1945, str. 58, 88. За ова види уште и Декларација за правата на човекот и граѓанинот од 1789 година.

⁴) Постојат и гледања на одредени јуснатуралисти според кои правдата е битен елемент на правото, но таа не се јавува и како критериум за правноста на правните норми и на општествените односи уредени со тие норми. Според нив правниот карактер на нормите произлегува од формалните врски помеѓу самите норми во правниот систем и сл. За тоа посебно види кај Nikola Visković, Pojam prava, Split, 1976 г., стр. 239 – 246.

⁵) Кај Аристотел ќе прчитаме: „*Природно право е она кое секаде има иста важност, а не зависи од тоа дали е усвоено или не. Позитивно е она право за кое првобитно е споредно дали гласело вака или онака, но тоа повеќе не е откако со закон биде воспоставено*“ (Nikomahova etika, Beograd, 1970,); Coing H. , Grundzuge der Rechtsphilosophie, Berlin, 1969, str. 210; Visković N. Оп. цит. стр. 33, зборувајќи за природноправните теории ќерече дека: „ *Под теорија на природното право“ го подразбираме секое поимање на правото како еден сложен и хиерархиски поредок кој е составен од објективни и праведни начела за уредување на меѓучовечките односи (природно право) и од правила на однесувања поставени од државата или други сујекти (позитивно право).*“

⁶) Законодавецот, во еден случај е суверенот, во друг случај државата, како политичка и правна власт (легалистичко сфаќање на позитивното право) и во друг случај државата и одредени општествени заедници (социолошко сфаќање на позитивното право).

⁷) Nikola Visković, Оп. цит. стр. 34. За ова, посебно види, уште, кај Slobodan Perović, Pravo na slobodu i prirodno pravo, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 3, Rijeka, 2003, str. 48-63, како и бројните трудови на авторите цитирани во наведениот труд на професорот Перовиќ.

• **Спротивно на изнесените гледишта од претходната точка, кои суштински гледано можат дури да се земат како релативно блиски**, во смисла што според сите нив правноста на правните норми (позитивното право) се изведува од правдата, сфатена како вредносен принцип, или во најширока смисла зборот како **природно право**), **се гледиштата на претставниците на легалистичката и на нормативистичката теорија на правото**. Според гледањата на припадниците на овие теории, место во нив за правдата или пошироко природното право, сфатени во напред изнесената смисла, не постои. Тие, за разлика од *јуснатуралистите*, исклучуваат какво било влијание на правдата или природното право како вредносни категории врз нормите на позитивното право. Тие, за нив, се надвор од него. Со еден збор, кај нив се почнува и завршува со позитивната норма. Но, изнесеново овде и не значи дека овие не ја познаваат категоријата правда. Напротив, таа постои и кај нив, но разбрана како начело кое го конституира позитивното право. При ваква поставеност на нештата и ќе сретнеме во правната теорија дека: *„Вредносниот принцип на правдата не е основа на правноста на законите, туку законот е основ на принципот на правда.“*⁸ “При таква состојба за праведно се смета сè она што е предвидено со закон. Почитувањето на законот значи и почитување на принципот на правда и обратно, непочитувањето на законот значи и непочитување на начелото на правда. Во таа смисла кај *Hobbes*ке прочитаеме дека, „... ни еден закон не може да биде несправедлив...“ Според него правдата се остварува преку почитувањето на *законот на суверенот* кој своите овластување да заповедува и забранува ги изведува од *општествениот договор* со кој му е доверена целокупната власт од општеството. Во контекст на тоа тој и ќе рече: „*Само по себе секое дејствие е индиферентно: дали е праведно или неправедно тоа зависи (исклучиво Г.Г.) од суверенот. Легитимитетот на владарот го прави нешто праведно со тоа што го заповедува, а неправедно со тоа што го забранува*“⁹. Од ова може да заклучиме дека овој автор правдата ја сведува на чисто формално правило на авторитетот и законитоста. На линија на ова е и гледањето на *Kelsen*, кој зборувајќи за значењето на позитивното право ќе го рече и следното: „*Во поглед на општото правило правилно е тоа постојано да биде применливо ... без оглед на вредноста на општото правило за чија примена се работи*“ .Тој не ја порекнува правдата како вредносен критериум, меѓутоа негов тврд став е дека „... *поимот на*

⁸) *Nikola Visković*, Оп. цит. стр. 110.

⁹) *Hobbes*, *Opere politiche I*, Torino, 1959, De Civile XII, 1 i *Levijatan*, Beograd, 1961, str. i 54, 156 i 307. Во последното дело од овој автор го среќаваме и и тоа дека: „*Граѓански закон за секој поданик претставуваат оние правила кои во вид на заповеди државата ги пропишала, усмено, писмено или со други доволни знаци со кои се изразува волјата*“ (стр. 232).

правда може да влезе во правната наука единствено во смисла на законитост“. Според него вистинската наука: „... го прикажува правото какво е не бранејќи го со тврдењето дека е праведно, ниту осудувајќи го со тврдењето дека е неправедно“, додавајќи го притоа и тоа дека правната наука „... е радикално реалистичка и емпириска теорија“.¹⁰ Со еден збор, за сите овие автори, кои во основа се легалисти односно нормативисти, како и другите претставници на легалистичката односно нормативистичката теорија, заедничко е тоа што на правноста и правдата гледаат како на нешто што својата моќ исклучиво ја црпат од законот. За нив нема место во поимот на правото за вредносните ставови, како заеднички именител на вредносните принципи (во кои влегува и правдата) и вредносните судови, како и за целите како посакувани и остварливи вредности низ процесот на делувањето на субјектите. Поинаку речено, според нив правото треба да се спознае онакво какво што стварно е, а не онакво какво што би требало да биде. Ваквиот однос на претставниците на овие теории, во кои посебното место, секако, му припаѓа на *Kelsen*, кон вредносните принципи, вредносните судови или кон вредносните ставови и сл., во основа произлегува оттаму што овие вредносни категории за нив се од субјективно – ирационална природа и поради тоа е невозможно нивно научно спознавање. Некој, пак, како аргумент го земаат тоа дека предмет на правната наука треба да бидат јазичниот состав и догматската содржина на правните норми како своевидни техники, а вредностите би требало да бидат предмет на политиката, филозофијата и социологијата; други, пак, од нив без каков било аргумент ги заобиколуваат.¹¹

• **Наспроти негативните ставови и гледања, легалистите и нормативистите во поглед на вредностите во правната теорија среќаваме и автори (повеќе на број)¹²** кои имаат исклучиво позитивен однос кон нив. Тоа во таа смисла што тие нив ги третираат како дел од правниот поредок и истите, на еден или друг начин, ги внесуваат во поимот на правото. Така, кај *Gurvitch* ќе прочитаеме дека: „... правната појава е крајно сложена во својата антиномичка структура: во неа се сретнуваат антиномија и хетерономија, идеални и реални елементи,

---

¹⁰⁾ *Kelzen H.*, Општа теорија права i државе, Beograd, 1951, str. 27 – 28, 58 – 61 What is justice, Berkley, 1957, str. 209 – 230; и *Perelmann*: Justice 18-19; Ross: On law 279-283.

¹¹⁾ *Nikola Visković*, Оп. цит. стр. 112 – 116 i 35 – 38. Ако безпоговорно на правдата би се гледало на начинот на кои таа е артикулирана од претставниците на нормативистичката односно легалистичката теорија ќе се дојде во ситуација прифатливи од аспект на правдата да бидат и геноцидните закони на хитлерова Германија, според кои милиони човечки животи згаснаа во монструозните гасните комори на Хитлер, или Советските закони од времето на Сталиновото владеење, според кои, исто така, милиони невини граѓани беа ликвидрани или своите животи ги завршија во сибирските гулаци, за кои посебно има пишувано нобеловецот и голем руски писател Солженицин.

¹²⁾ *Nikola Visković*, Оп. цит. стр. 116 – 118 I 38 – 44 i 53 – 74.

*стабилност и нестабилност, поредок и создавање, принуда и уверување, општествени нужности и идеали, искуство и толкување, логички идеи и морални вредности.*¹³ Од ова видливо станува дека цитираниот автор во сложениот мозаик на феноменот право наоѓа место и за *идеалните елементи, идеалите и моралните вредности*. Но, тој е уште појасен кога зборува за правдата како посебна вредност. Во контекст на тоа, кај него ќе прочитаеме дека: „... *правдата е конститутивен принцип на правото*“, кое натаму го дефинира како „... *позитивен поредок кој во одредена општествена средина ја остварува правдата со посредство на мултилатерални правила*...“¹⁴ Ниту кај *Hegel* правото не се јавува само како норма или вредносно начело, туку како делување и меѓучовечки односи кои со норми и вредности се уредени.¹⁵ На линија на ова е и гледањето на *Visković*. Во потврда на ова зборува следниот негов исказ: „*Феноменот право 'исчистен' од вредностите и целите би бил осакатен ... а правната наука која би се ограничила на така осакатената појава би била формализирана и непотполна спознаја на стварниот предмет на правното искуство. Сè што се случува во правото од проектирањето до донесувањето на општите норми, преку остварувањето и неостварувањето на нормативните обврски во правните дејствија, до создавањето на индивидуални норми, изрекувањето и извршувањето на санкциите е проследено, мотивирано и оправдано од политичко-правните идеали и судови*“.¹⁶ Доволно ќе биде кон изнесеното досега за местото на вредностите во правото и правната наука да го цитираме уште и *Reale*, според кој правото не е друго туку претставува: „... *општествена стварност нормативно уредена според историските вредности*.“¹⁷

¹³ *Gurvitch G.*, *Socologia del dritto*, Milano, 1957, str. 61 – 62.

¹⁴ *Gurvitch G.*, *L, idée du drojt social*, Pariz, 1932, str. 96 – 103; и *L, experience juridique et la philosophie du drojt*, Paris, 1935, str. 99 – 102.

¹⁵ *Nikola Visković* Оп. цит. стр.43. Види, уште за тоа и кај *Fasso G.*, *Storija della Filozofija del diritto I – III*, Bologna, 1966, str. 99 – 118. Тој зборувајќи за Хегеловата филозофија на правото, во цитираното дело, меѓудругото вели: „... *вистинаката хегелијанска филозофија на правото содржи поглавје за вообичаеноста, бидејќи во него се наблудува правото како жива и животна реалност во која човекот интегрално се остварува*.“

¹⁶ *Nikola Visković*, Оп. цит. стр. 116.

¹⁷ *Reale M.*, *La philosophie du droit les formes de la connaissance juridique*, AphD VII/1962, str. 57. За ова види уште кај: *Vračar*, *Metodološka integracija pravnih nauka*, Medjunarodni kolokvij o metodologiji, Beograd, 1973; *Lukić R.*, *Teorie države i prava*, Beograd 1964; *Tadić Lj.*, *Predmet pravnih nauka*, Beograd, 1966 *Anžulović*, *Neke metodoloske postavke za jednu sintetičko definiciju prava*, ZPFS III/1965; *Perić*, *Struktura prava*, Zagreb, 1964; *Zun A.*, *Nekoliko misli o predmetu i sadržini sociologije prava*, Sociologija 1/1972; *Živanović T.*, *Sistem sintetičke pravne filozofije*, Beograd, 1951 I 1959; *Pašukanis J. B.*, *Opšta teorija prava i marksizam*, Sarajevo, 1958, str. 60, 97 –99, 108; и други.

• Приклонувајќи се кон претставниците на *интегралната теорија на правото*,¹⁸ кои правото поимно го определуваат како динамичко единство на одреден вид на преднормативни општествени односи, на вредносни ставови и цели со кои овие односи се оправдуваат и проектираат и на норми со кои врз основа на вредносните ставови и цели таквите односи принудно се уредуваат, јасно станува дека нашиот став во однос на вредностите, како составен дел во категоријата право, е позитивен. Тоа од причина што без вреднување на преднормативните односи, кои нормативно треба да бидат уредени, како и на нормите со кои тоа уредување треба да биде извршено и не е возможно да се дојде до пропишување на дадена правна норма, а оттука и до изградба на целокупниот правен систем и поредок.¹⁹ Прифаќајќи ги вредностите за еднакво значајни за категоријата право, со преднормативните општествени односи и нормите со кои овие се уредуваат, со тоа прифаќаме и дека и *правдата*, како една од најзначајните човекови вредности, која го следи од неговите прапочетоци, е дел од тоа право. Правдата сфатена, било како категорија на природното право²⁰ или, едноставно речено, само како материјален вредносен принцип има голема и значајна улога во делот на она што треба да биде содржина на нормативно–правниот поредок, во тој контекст и во оној негов дел кој се однесува на граѓанското и во негови рамки на облигационото право. Тоа во таа смисла што таа како *специфична правна вредност*²¹ односно

¹⁸⁾ За тоа посебно види кај: *Visković*, Оп. цит. стр. 41- 44, 105 – 151.

¹⁹⁾ Освен ако станува збор за проектирање на државата и правото по примерот на Луј XIV, кој ќе рече: „*Државата тоа сум јас*“ или според налудничавите закони на хитлерова Германија.

²⁰⁾ *Slobodan Perović*, Besede sa Kopaončika, Beograd, 2002. Во оваа книга на 338 страници се поместени 12-те беседи на проф. д-р Перовиќ поднесени на Копачичката школа за природното право од 1990 до 2001 година, кои во целост се посветени на одделни аспекти на природното право.

²¹⁾ Покрај правдата во редот на специфичните правни вредности влегуваат уште и принципот на мир, правна сигурност, законитост, потполност и принципот на извесност. За нив во правната теорија ќе сретнеме дека „... се средства со кои во правниот поредок се оправдува одреден историски начин на дистрибуција на неспецифичните правни вредности (какви што се Г.Г.) животот, слободата, здравјето, сопственоста, власта, образованието итн“. (*Visković N.*, оп. цит., стр. 128). Истиот овој автор, зборувајќи за различните видови на вредности се задржува и на специфичните вредности и во таа смисла за нив ќе го рече следното: „... постојат вредности кои непосредно ја изразуваат потребата за дисциплинирање на општествените односи во кои се остваруваат сите останати човечки потреби и вредности, на како такви се специфични средства за конституирање на општествениот поредок.“ Притоа, во редот на овие вредности одделно ги наведува: *моралните вредности* (доброто, чесноста, достоинството, искреноста и сл.); *обичајните вредности* (пристојноста, почитување на традицијата, отменоста и сл.;

најзначајна доблест е еден од основните критериуми кој укажува на тоа како треба да бидат уредни односите на ниво на општеството и посебно како треба да бидат распоредени *неспецифичните правни вредности*²² помеѓу одделните субјекти во тоа општество. Притоа, за да може подобро да го сфатиме значењето на правдата како вредносен принцип без кој и не може да се разбере смислата и значењето на правото нужно ќе биде да се вратиме во времето на *Аристотел*, а пред тоа и на *Платон*.²³ За нив, ќе констатира *Petrović*, правдата и не е друго туку претставува „*стожерна доблест*“.²⁴ Таа, како таква, подразбира почитување на законите и постапување спрема другите како на себе еднакви. Сфатена во оваа смисла правдата, и, не е само стожерна, туку и највисока од сите доблести и како таква сите нив ги содржи во себе. Притоа, кога станува збор за правдата, од посебно значење е Аристотеловото гледање за неа. Според *Аристотел*,

и политичко – правните вредности (правдата, мирот, сигурноста, законитоста и сл.). При ова, за овој вид вредности ќе го рече и следново: „*Нас овде ни е најважно да утврдиме дека овие ... вредности, специфичните вредности на општествениот порок, никогаш не се дадени сами за себе, туку секогаш се нужно исполнети со содржината на посебните и генерички општествени вредности и дека служат заправо како средства за уредување на тие посебни и генерички општествени вредности (на нив соодветните интереси)...*“ (в. оп. цит., стр. 124).

²² Неспецифичните вредности *Висковиќ Н.* ги дефинира како „... ставови на припадниците на различни општествени групи за тоа што е „добро“ или какви „треба“ да бидат општествените односи кои се дисциплинирани во правниот поредок: биолошките, економските, политичките, образовно – научните, верските и културните односи како правни односи.“ Тој во продолжение на ова ќе го додаде и следново: „*Тоа се многу различни, историско релативни сваќања на луѓето за тоа што значат и како треба да се одвиваат животот, слободата, здравјето, образованието, сопственоста, власта, материјалната благосостојба, информирањето и т.н.*“ Сакајќи докрај да се дообјасни во однос на овие вредности ќе го рече и ова: „*И макар неспецифични (бидејќи не се исклучиво предмет на правното искуство) овие вредности сепак се ПРИМАРНА АКСИОЛОШКА СОДРЖИНА на секој правен поредок – бидејќи и специфичните правни вредности и правните норми и правната присила воопшто постојат исклучиво заради тоа да би се оствариле неспецифичните вредности, тоест да би биле средства за оправдување и спроведување на одреден начин на принудна распределба на доброта за живот, слободата, здравјето, сопственоста, власта итн. во конфликтните општествени односи - и тоа така што ги потврдуваат интересите и соодветните неспецифични вредности на едни субјекти и истовремено оспоруваат интересите и соодветните вредности на други субјекти.*“ (*Висковиќ Н. Оп. цит., стр. 128*).

²³ В. *Platon*, *Zakoni*, BIGZ, Beograd, 1971; *Platon*, Последни дани Сократови, Култура, Београд, 1959; *Platon*, *Protagora*, Beograd, 1968. За Грчката анчка филозофија, види, уште, кај: *Томислов Чокревски*, Социологија на правото, Скопје, 1996, *Димитар Бајалциев*, Вовед во правото (Право), Куманово, 1999.

²⁴ *Slobodan Petrović*, *Оп.цит. стр. 110*.

постојат два основни вида на правда: *а) комутативната(разменската) и б) дистрибутивната (распоредувачка) правда*. Овие два вида на правда го имаат надживеано своето време (последните векови од старата ера), продолжувајќи го својот „живот“ и во следните два милениума од новата ера, за да стигнат до ден денешен (првиот век од третиот милениум на оваа ера). Во целокупната своја „животна“ историја тие, повеќе или помалку, имаат иста улога и задача. Имено, со комутативната и дистрибутивната правда отсекогаш се овозможувало и се овозможува вградување во правото воопшто и секако во приватното (посебно облигационото) правила исполнети со содржина која го чини самото битието на овие видови на правда. Така со *комутативната правда* во наведените правила се вградувал и вградува *аритметичкиот принципна еднаквост* сфатен во смисла на *еднаквостапување во еднакви случаи и обратно нееднаквостапување во нееднаквислучаи*. Кај овој вид правда како критериуми за еднаквоста и нееднаквоста се јавуваат *сопственоста и економската вредност на предметите што се разменуваат или оштетуваат*. Комутативната правда како вредносен принцип вградена во нормативниот поредок врз овие критериуми практично се сведува на тоа во натуралната или стоковно–парична размена односно размената на стоковите услуги, учесниците да тргнуваат од начелото на еднаква или барем на приближна еднаква вредност на заемните давања односно сторувања или несторувања. Истото ова се однесува и во случаите на причинување на штета, кај кои одговорното лице е должно да ја воспостави состојбата што била пред да настане штетата (*натурална реституција*) или ако тоа, од една или друга причина, не е можно ова лице е должно вредносно да ја надомести сторената штета (*парична реституција*). Комутативната правда сфатена во изложената смисла е препознатлива и во поголем број на други правни решенија од доменот на облигационото право. Такви се на пример правилата кои го уредуваат прашањето за реституција на даденото во случај на ништовност или рушливост на договорите, натаму, правилата за одговорност, во случај на постоење на одредени физички или правени недостатоци на предметот на обврската, кај одделни видови договори (продажба, размена, закуп и сл.) односно за неисправно функционирање на предметот кај овие договори; како и правилото кое го уредува прашањето за враќање на даденото од даден субјект во однос на друг, во случај таквото давање да нема своја основа или имало, но тој подоцна отпаднал итн.

Ако за комутативната правда е карактеристичен *аритметичкиот принцип*, тогаш за дистрибутивната тоа е *геометрискиот*. Според него распределбата на добрата се врши по геометриска пропорција, а тоа практично значи „секому според заслугите“. Овде, всушност, предвид се земаат личните својства на поединецот: честа, угледот, достоинство, неговиот статус во општеството и сл. Во таа смисла и ќе

сретнеме кај Перовиќ: „Да би се применил ... математичкиот принцип на еднакво постапување со еднаквите нешта, мора да се повика во помош дистрибутивната правда и нејзиното начело на уважување на индивидуалните својства, бидејќи е тешко да се замисли дека луѓето се математички бројки и нивни пропорции“. Во продолжение на ова тој ќе го додаде и следново: „Луѓето имаат своја душа, имаат свој авторитет и индивидуалните, свој интегритет и свои својства, кои правото не може да ги занемари, ако сака да одговори на својата вокација“. ²⁵ Последново е аргумент повеќе, и покрај гледањето во правната доктрина и во филозофијата на правото, дека дистрибутивната правда, за разлика од комутативната, е категорија на јавното право, да се приклониме кон мислењето на цитираниот автор за тоа дека овие два вида на правда меѓу себе не се исклучуваат, припаѓајќи на две одделни области од правото, туку напротив дека се надополнуваат. ²⁶ Сепак, крајниот заклучок во однос

²⁵) *Slobodan Perović*, оп. Цит., стр. 69–70. Аргумент повеќе за ваквото гледање на овој автор, претставуваат повеќе одредби кои ги среќаваме, покрај во познатите граѓански кодекси, и во нашиот Закон за облигационо право. Пример за такви одредби се, например, оние кои во себе ја вградуваат категоријата „совесност“, како личен критериум за остварување на одредни права на субјектите кои влегуваат во облигационите односи; натаму, правилото според кое примачот на депозит е должен да го чува предметот на давачот како свој сопствен, ако депозитот е без надомест. Тоа ќе рече дека, во овој случај се бара да се оцени како примачот се однесува во чувањето на своите сопствени ствари, што се зема како критериум за утврдување дали на негова страна постои одговорност за штета настаната на предметот што му е предаден од давачот на депозитот на чување. Таков е случајот и со „намерата“ како потезок на вина која во секој конкретен случај треба да се утврди или постоењето односно непостоењето на „деликтна способност“ односно неспособност кај малолетните физички лица како страни во облигационите односи за причинување на штета, која, исто така, во секој конкретен случај мора да се утврдува и сл.

²⁶) Во контекст на изнесеново погоре тој и ќе заклучи: „Оттука сметам дека правда како потполна доблест може да се постигне со дејство и со целина на комутативната идистрибутивната правда, без оглед коеправно подрачје е во прашање“ (оп. цит., стр. 70). Во прилог на изнесеново кај Перовиќ како да оди и следнава констатација на Аристотел: „Сите се сложуваат за тоа дека праведноста во доделувањето (земја, пари и сл.) мора да се сообрази со некое достоинство. Само што под достоинство не подразбираат сите исто нешто, ... оние демократски настроените подразбираат под тоа просто лична слобода, олигархиски настроените богатство, много, повторно, племенитото потекло (што го имаат Г.Г.), а аристократско настроените личните вредности.“ (*Aristotel*. Оп. цит. стр. 1131 а.). Впрочем еве што Аристотел вели за дистрибутивната и комутативната правда: Првиот вид „... се остварува во поделбата на чест или имотот и воопшто на сите добра кои се делат меѓу припадниците на една државна заедница (за што еден човек може да има исто колку и другиот, како што и, исто така, може да има повеќе или помалку); вториот вид се однесува на правата во приватниот однос. Има два такви дела: оние што се случуваат или по волја на учесниците или против нивната волја, на пример купопродажбите... Тие се викаат волеви дела, зашто настанувањето на таквиот однос е зависен од волјата на учесниците. Во односите против волјата на учесниците делумно спаѓаат тајните дела, на пример кражбата, прелубата ... делумно

на правдата и нејзиното место во правото или пошироко во правниот систем и поредок е тој дека таа имала, има и ќе има битно влијание врз категоријата право, сфатено во најшироката смисла на зборот.

• **Правдата како специфична правна вредност, како стожерен вредносен принцип**, внесена во правниот поредок како комутативна и дистрибутивна, при состојба основните преднормативни општествени односи и правните норми, со чија помош се изразува содржината на овие односи, квалитетно да биде вреднати, може со овој ниво на инкорпориран квалитет да биде и основ за проценка за нејзиното ниво на присутност во конкретните правни односи. Меѓутоа, имајќи го предвид фактот дека преднормативното вреднување на општествените односи и правните норми во кои се изразува содржината на овие односи е, во голема мера, општо и апстрактно вреднување односно општо и апстрактно посакувано ниво на правда тоа, како такво, во бројни случаи не е доволно за да правдата квалитетно биде пренесена до ниво на секој настанат поединечен правен однос. Ако се има предвид дека правото во делот на нормирањето на преднормативните односи од древнина до денес секогаш имало за цел да ги уреди не сите туку само просечните и истовремено стандардизирани односи, тогаш сосема станува разбирливо дека правдата и не можела поинаку да биде инкорпорирана во него, освен до нивото на општоста односно просечноста на односите кои со него се уредени. Оттука, вака инкорпорираната правда во правото пренесена на даден конкретен случај, кој во многу што може да биде специфичен и да отстапува од општоста и просечноста на правната уреденост на односите може да ја доведе до тоа она што на начелно и апстрактно ниво е праведно на конкретно ниво де се појави како неправедно.

Поради изнесеното погоре, логично се наметнува прашањето: *како да се дојде до потребното ниво на правда и при влегувањето на правните субјекти во секој од конкретните правни односи?* На овде поставеното прашање може да се дадат повеќе одговори и секој до одредено ниво да биде задоволителен.

Така, во одредени случаи до посакуваното ниво на правда може да се дојде преку толкувањето на општите правни норми применети на конкретниот случај и, секако, на диспозитивните правни норми, кога дел од содржината на дадениот случај е уредена со нив. Овде на судот и секој друг овластен орган или овластен субјект кој го врши толкувањето му стои на располагање сиот вообичаен инструментариум кој се користи при

насилните дела, на пример телесната повреда...“ (Цитирано по Димитар Бајалциев: Вовед во правото (право) Книга прва, Куманово, 1999, стр. 396 – 397).

толкувањето на правните норми или пошироко правото.²⁷ Притоа, општа карактеристика на толкувањето како начин на примена на правото е таа што судот или другиот орган, односно правен субјект кој толкува одредена норма останува во рамките на оваа норма и е под нејзино влијание.

Во друг случај, може да се тргне од насоката која ја определува прописот, во најчест случај законот. Примери за такви насоки среќаваме и во Законот за облигационите односи. Такви се, на пример, сите случаи во кои судот упатува на примена на категориите: „совесност и честост“; „добри обичаи“; „вообичаено“ постапување; утврдување на „целта“ на договорот; „ако ... одприродата на работата или волјата на страните не произлегува нешто друго“; кога „е очигледно дека договорот повеќе не им одговара на очекувањата на договорните страни“; „треба да се истражува заедничката намера на договарачите и одредбата да се разбере така како што тоа им одговара на начелата на облигационото право“; земање предвид на „околностите што настанале по причинување на штетата“; „добивката што можела основано да се очекува според редовниот тек на работите или според посебни околности“ и сл. Во овој случај, како и во првиот, во примена на нормата се тргнува од неа, но и не се останува само на тоа, туку во нејзината содржина се внесуваат и одредени елементи од општествените правила на кои упатува таа. На тој начин често пати ќе се успее, покрај другото, да се дојде и до справедливо решение за разгледуваниот случај.

Но, и при кој било избран пристап од претходните два, секогаш не може да се стигне до посакуваното ниво на справедливост. Во таков случај, најлоша варијанта би била да се остане само на примена на правните норми *stricti iuris*. Ако тоа би се прифатило, тогаш многу често би имале состојба на „најголемо право – најголема неправда“ (*summum ius summa iniuria*). Ова гледано од аспект на *Emil Direket* би било издигање на волјата на законодавецот до категорија на извор на правото. Прифаќање на тоа за него „... бизначело земање на надворешноста за стварност, земање на словото за дух на законот“, кое, секако, не го прифаќа. На линија на ова е и гледањето на *Vogisić*. Кај него ќе прочитае: „Кој само зборовите на законот ги знае, тој уште законот не го знае додека не му го сфати разумот и смислата“.²⁸ Прифаќајќи ги за оправдани наведените гледања останува излезот од ова да се бара на друга страна. Токму, со оглед на посебното значење на ова, нему му го посветуваме следното поглавје од трудот.

²⁷⁾ За тоа посебно види кај проф. д-р Димитар Бајалчиев, оп. цит. стр. 267 – 313.

²⁸⁾ Цитирано во двата последни случаја според *Перовиќ*, Оп. цит., стр. 128 – 129.

III

Имено, упатувањето погоре на друга страна, всушност, се сведува на внесувањет на *справедливоста*, како вредносна категорија во полето на правото. Притоа, кога сме кон ова, заслужува, на почеток да се укаже дека нејзиното внесување во правото, таму каде што тоа е прифатено, се остварува на два начина. Првиот е присутен во англосаксонското право, а вториот во континенталното европско право.

За англосаксонското право е карактеристично тоа што покрај *Common law* и *Statut law*, како два потсистеми, во правниот систем егзистира и *Equiti* (*справедливоста*), како трет потсистем. Последниот потсистем има своја сопствена историја на настанување. Тој до крајот на 19 век е покриен и со одделно судство. Негова особеност е таа што почива на *пресудени случаи* (*преседани*) кои се земаат како правни основи за одлучување во идни слични со овие случаи. Овде имаме средба со засебен сегмент на објективното англосаксонско право. При постоење на ваков готов правен „*материјал*“ улогата на судот, повеќе или помалку, се состои во тоа тој да изнајде соодветно „*готово*“ судско решение, како *Equiti преседан*, кое ќе го примени врз конкретниот случај кој е предмет на судско решавање. Оттука може да се рече дека ваквата поставеност на *Equiti* системот малку го стеснува просторот на судот сам да дојде до справедливо решение на конкретниот случај за кој одлучува.²⁹

За разлика од ова, кога станува збор за *справедливоста* во континенталното европско право, треба да се каже тоа дека таа не претставува посебен потсистем во рамките на правниот систем на дадена земја, туку таа е „*внатре*“ во тој систем. Во таа смисла што на неа, како еден од инструментите за примена на правото, директно или индиректно упатува тоа право. Тоа, меѓу другото, е случај кога правните норми, со оглед на високиот степен на нивната општост и апстрактност, не се во можност инкорпорираната правда во нив да ја доведат во мера потребна до конкретните правни случаи, ниту пак тоа целосно може да се постигне со примената на посебните правила и правниот инструментариум наменети за толкување на овие норми. Во таквите случаи, така да се каже, правото „*бара помош*“ од *справедливоста*. Во случајов, прашањето е: *како се остварува тоа?* До одговор на ова прашање најлесно ќе се дојде ако се појде од нејзините *битни својства* кои ги има во правото. Во оваа пригода ќе се задржиме само две од нив. **Првото се состои во тоа што таа се јавува како *посебен начинна примена на правото*.** Тоа во таа смисла што *справедливоста* во примената на дадена правна норма, иако тргнува од неа, сепак, таа повеќе или помалку го „*напушта*“ нејзиниот терен (што инаку, веќе рековме, не е случај со другите начини на примена

---

²⁹⁾ За ова повеќе види кај: *Nevenko Misita*, *Pravičnost kao osnov obvezivanja na naknadu štete*, doktorska disertacija, Sarajevo, 1980 str., 92 – 95.

на правото). Одговорот за тоа како таа (норма) ќе биде применета на конкретен случај го бара надвор од овој терен. Тој друг терен и не е друго, туку воспоставениот од нејзина страна интеракциски однос меѓу инкорпорираниот владејачки концепт на правда во даден правен систем и поредок, сведен тој се до ниво на конкретна правна норма, од една страна, и од друга, конкретниот спорен случај за кој се бара справедливото решение. Оттука, ќе сретнеме во правната теорија дека *справедливоста е „... метод на примена на правото со директно посредување помеѓу владјачкиот концепт на правда и конкретниот случај“*.³⁰ Со еден збор, овде справедливоста е свртена кон конкретниот случај односно кон општествената содржина на овој случај и истовремено е во директна кореспонденција со владејачкиот концепт на правда. Појдувајќи од нужно потребниот фактички материјал, во кој влегуваат: материјалната состојба на субјектите во односот, нивниот социјален статус, постоењето или непостоењето на вина кај нив, степените на таа вина, совесноста и чесноста нивна и сл. и ставајќи го истиот во директна врска со владејачкиот концепт на правда, органот кој одлучува за спорниот случај пристапува кон примена на дадената правна норма, со нејзино приспособување на овој случај. Прашањето на општоста на правната норма или пошироко правото како пречка за справедливо одлучување во конкретните правни односи ја воочува *Аристотел*. Имено, тој увидувајќи го тоа ќе рече: „*значи кога законот содржи општо правило, ако настане случај кој со него целосно не се поклопува, тогаш исправно постапување е таму каде што законодавецот тоа го испуштил од вид и погрешил со својот опит израз, пропуштот да се поправи така како што законодавецот, кога би бил тука и би го видел случајот, би кажал и законски би пропишал*“. Во насока на тоа, тој уште ќе го додаде и следното: „*Со закон не може сè да се регулира, зашто за поединечното не се донесува никаков закон. Затоа судијата ќе се послужи со справедливоста да би го изрекол*

³⁰⁾ *Nevenko Misita*, Оп. цит. стр. 85. Во таа насока се размислувањата и кај следните автори: *Geny*, *Methode d'interpretation et sources en droit prive positif*, II, Paris, 1932, (правичноста „... е средство за прилагодување на фактите со идеата на правдата ...“ или ќе сретнеме, уште, кај него: „Интерпретацијата ќе ја прифати индивидуалната справедливост ... секогаш кога тоа средство ќе биде неопходно да би се задоволила правдата“, стр. 110 и 113); *Esser J.*, *Einführung in die Grundbegriffe des Reshtes und Staates*, Wien, 1949, str. 20 (*За справедливоста ќе рече дека е „... форма на слободно и индивидуално пресудување според правда...“*); *Sauer W*, *Gerechtigkiit*, Berlin, 1959, str. 137 („*Справедливоста е конкретизирана правда...“*). Види, уште, кај *Hegel*, *Osnovne crte filozofije prava*, Sarajevo, 1964, str. 188.

*правото...*³¹ Сепак, не е спорно ако заклучиме дека овде имаме средба со многу сложен и одговорен пристап во примена на правото, кој во многу што е различен од другите пристапи. Оттука, во правната доктрина за него и ќе ја сретнеме констатацијата дека претставува „... најтежок и најделикатен начин на примена на правото...“³² Сложеноста овде, меѓу другото, произлегува и од тоа што при користењето на справедливоста како посебен начин во примена на правото на даден конкретен случај не смее да се помине дозволената линијата на аплицирање на општествената содржина во негови рамки. Доколку би се случило тоа би имале состојба позитивното право да биде суспендирано, а во одредени случаи дури и дерогирано. Ако тоа се случи, тогаш справедливоста ја губи смислата на своето постоење. Да не би дошло до тоа при нејзината примена треба постојано да се има грижа и одговорен однос кон *начелото на законитост* и исто толку грижа и одговорен однос кон древното правно начело: „*dura lex, sed lex* („и лошиот закон е закон“). Со еден збор, справедливоста наоѓајќи се на еден ваков сложен терен секогаш треба да остане во рамките на својата основна мисија во правото, а таа е: кореспондирајќи помеѓу конкретниот случај кој се решава и владејачкиот принцип на правда да овозможи приспособување на општото правно правило од нормата на конкретно разгледуваниот случај. Само на тај начин и во тие рамки може да биде прифатена и поддржана. Надвор од тоа таа сеизродува во својата спротивност.

Изнесеното погоре за справедливоста како посебен начин на примена на правото истовремено не упатува и на нејзиното второ својство, а тоа е: *дека справедливоста по својата суштина е вредносна категорија или поблиску определена вредносен принцип, каков што е и правдата*. Тие, како такви имаат иста цел и оттука, меѓу себе, не се исклучуваат туку, напротив, се дополнуваат. Тоа во таа мисла што правдата како вредносен суд и определба за преднормативните општествени односи се инкорпорира на глобално ниво во правниот систем и поредок и во тие рамки посебно во правото како дел од тој систем и

---

³¹) *Aristotel*, *Nikomahova etika*, Beograd, 1970, str.139 dr. Кога сме кон *Aristotel* и неговото гледање за односот помеѓу законот како општа норма, правдата и справедливоста заслужува да се цитира и следниот негов исказ: „ *Секој закон е една општа одредба, а има многу поединечни случаи кои не можат да бидат третирано праведно по една таква општа одредба...*“ Оттука, во неговата филозовска мисла и ќе ја сретнеме поделбата на правдата како *општа и посеба и спаведливоста*. Општата правда како целосна доблест, според него, се состои во тоа да се постапува онака како што е пропишано со законот. Под посебна правда, пак, ги подразбира: кумутативната и дистрибутивната правда, а справедливоста ја сваќа како правда до која се доаѓа во секој конкретен случај.

³²) Marković B. S. , *Pravičnost kao izvor prava*, Arhiv za pravne i дрштvene nauke , Knjiga XXXVIII, br. 1/1939, str. 108.

поредок. Овде станува збор за релативно општо и апстрактно вреднување кое пренесено на конкретните односи во кои влегуваат правните субјекти поради општоста и апстрактноста, беше веќе речено, не може секогаш да ги даде очекуваните резултати. Токму поради тоа, нужна станува помошта на справедливоста. Таа, кореспондирајќи со правдата инкорпорирана на глобално ниво и посебно на ниво на одредена општа правна норма и истовремено со конкретниот случај доаѓа до свој посебен вредносен суд за наведениот случај кој и го пренесува односно вградува во него. На овој начин тоа што на општ план се јавува како правда на конкретен се трансформира во справедливост. Оттука и ќе ја сретнеме во правната теорија, за нас прифатливата, констатација дека справедливоста и не е друго туку: „ ... *pravda in concreto*.“³³ При ова, имајќи го предвид фактот дека справедливоста како вредносна категорија односно вредносен суд во одредена мера е и субјективно вреднување потребен е многу внимателен, одговорен и серозен пристап од страна на лицата односно субјектите што го вршат вреднувањето. Тоа ќе рече дека треба при вреднувањето, колку што е можно, просторот на субјективното (личното) да се стеснува и да се исполнува со вредносна содржина која ќе се црпи од општото ниво на преовладувачкиот принцип на правда и конкретниот случај што е предмет на решавање. Во таа насока е и укажувањето на погоре цитираниот автор. Тој запирајќи се на прашањето за пресудувањето од страна на судот според справедливоста, меѓу другото, ќе се заложи за тоа дека во ваков случај судијата не пресудува „... *спорд својата морална определеност ... , бидејќи тогаш би постанувал contra legem, туку го востановува објективно постоечкиот сфаќање за справедливото решавање на спорниот случај*“.³⁴ Ваквиот начин на гледање на нештата наоѓа своја потврда и во јуриспруденцијата. Во неа ќе сретнеме дека: „*Судењето по справедливост никако не значи произволно судење по лични и субјективни мерила... Судењето по справедливост... не е сентиментално судење... Да судиш по справедливост значи, пред се, да судиш по извесни објективни, рационални и општествени т. научни критериуми. Да судеш по справедливост, всушност, значи да судеш по одредени објективни норми извлечени од општествените законитости*“.³⁴ Подразбирајќи го последново во смисла на „ ... *влегување во материјалните извори на правото (во реалните општествени односи, економиката, владејачката*

³³) *Rumelin M.*, Die Billigkeit im Recht, Tubingen, 1921, str. 56.

³⁴) *Rumelin M.*, Оп. цит. стр. 39. Во иста насока се и гледиштата на следните автори: *Geny F.*, op. cit., str.126, *Marković Č.*, Poštenje i moral u pravo, Arhiv za pravne i društvene nauke, Knjiga III, br. 6/1921 i Knjiga V, br. 4 I br. 5/1922, str. 459 i *Danilović J.*, Pravicnost kao pokazatelj pri odredjivanju obligacionih odnosa i nacrt buduceg zakonika o obligacijama i ugovorima, Zbornik radova Pravnog fkulteta u Novom Sadu, 1970, str. 367.

општествена идеологија)³⁵. Во насока на ова е и определбата која ја среќаваме во *црногорскиот имотен Законик од 1888 година*. Имено, во неговиот член 782, кој ги определува изворите на правото по кои судот суди, меѓу другото, стои и тоа дека во судењето по правда и справедливост „... *судијата оценувајќи ги од секоја страна приликите на работата треба да пази посебно на тоа, што чесните држат дека е право и што е во сообразност со јавното верување и честност, без кои не може да има уреден сообраќај меѓу луѓето. И ако судијата сето тоа го работи по своја душа и совест, тој повторно треба да внимава, колку е тоа возможно, и на разумот и мислењето на народот ...*“ Ваквата определба и поставени барања пред судот, како императиви, за кои тој мора да води сметка при вреднувањето на конкретниот случај кој го решава, без друго, се доволна гаранција за тоа дека пресуденото според правдата и справедливоста ќе биде објективно, а не субјективно пресудување. Впрочем и нашиот Закон за облигационите односи кога упатува на примена на начелото на справедливост, на еден или друг начин, ги определува нештата за кои судот мора да води сметка. Во потврда на ова, нека во случајов, како еден од неретките примери кои упатуваат на справедливоста, или со други зборови бараат помош од справедливоста, послужи решението од одредбата од член 156 од овој Закон, кое интегрално го пренесуваме во забелешката која следи.³⁶

IV

Завршувајќи го излагањето за правдата како вредносен принцип, гледан на апстрактно ниво, како општа правда и на конкретно ниво, како справедливост односно конкретна правда сведена до секој поединечен правен случај, останува да заклучиме дека тие заедно со правото како позитивна норма, во која и преку која единствено можат и да се манифестираат, се наоѓаат во исклучително сложена интеракциска поврзаност. Тие, токму и поради ова, само заедно можат да одговорат

---

³⁵) Цитираното овде е дел од Одлуката на Сојузниот избран суд при Сојузната стопанска комора. За неа повеќе види: Југословенска адвокатура бр. 3- 4 /1969, стр. 89 и др.

³⁶) „(1) Во случај на штета што ја причинило лице кое за неа не е одговорно, а надоместот не може да се добие од лицето што било должно да води надзор врз него, судот може, кога тоа го бара справедливоста, а особено со оглед на материјалната состојба на штетникот и оштетените, да го осуди штетникот да ја надоместиштетата, на полно или делумно.

(2) Ако штетата ја причинил малолетник способен за расодување кој не е во состојба да ја надомести, судот може, кога тоа го бара справедливоста, а особено со оглед на материјалната состојба на родителите и на оштетените да ги обрзе родителите да ја надоместат штетата, на полно или делумно, иако не се виновни за неа“ (член 156 од ЗОО).

на задачата поставена пред секој правен систем и поредок, во која било општествено-политичка и правна заедница. Вака гледано нив ќе си дозволам да кажам дека тие: *правдата, правото и справедливоста* претставуваат „*нераздвоиво правно тројство*“, какво што во христијанското верување претставува „*светото тројството: на отецот, синот и светиот дух*“. Имајќи го предвид ова останува да заклучиме дека во случајот станува збор за многу сложен правен терен. Ова ни за миг не смее да се заборави при уредувањето на правниот систем и поредок во која и да било општествено-економска и политичка средина. Но, и не само тоа. Потребно ќе биде, исто толку, па дури и повеќе од тоа да се има исклучително високо ниво на свес при конкретното оживотворување на воспоставениот правен систем и поредок. Во контекст, на последново, за да се оствари ова, судот, другите надлежен органи односно правни субјекти (било да се тоа правни или физички лица) треба во примена на правото секогаш да имаат одговорен однос и вложуваат многу труд, стручно знаење, но и знаење пошироко од тоа. Само на тој начин и може да се очекува дека до полн израз може да дојде примената на правдата и посебно на справедливоста, сфатена како конкретна правда и до последниот поединечен правен случај. Секој друг приод би бил непримерен, крајно неодговорен, и би се рекло дури штетен и оттука неприфатлив за секоја правна и демократска држава во која владеењето на правото треба да биде еден од стожерните столбови на кои таа почива, дејствува и егзистира.